

JAVASLAT A FAUNISZTIKAI ADATKÖZLÉS ÉS SZÁMÍTÓGÉPES
ADATFELDOLGOZÁS EGYSÉGESÍTÉSÉRE.
I. RÉSZ: ADATKÖZLÉS

DR. DÉVAI GYÖRGY–MISKOLCZI MARGIT
Kossuth Lajos Tudományegyetem Ökológiai Tanszéke, Debrecen
DR. TÓTH SÁNDOR
Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc

ABSTRACT: *Proposal for the standardization of faunistic data publication and data processing. Part I: Data publication*— The paper was prepared as a result of the realization of the compelling necessity that the up-to-date data processing of faunistic data calls for the most extensive standardization of the method of data publication to fulfil international comparison as well. The authors take it as a starting point that the three most important elements of faunistic data are the sampling site, the date of sampling and the sampler. If any of these three differs, then they make a different datum, which needs special handling during the data processing. Then they describe in detail the problems in connection with the sampling sites, the date of sampling and the sampler, and deal with further data that can be taken into account in case of the different groups of animals (mainly the number of individuals). By way of finishing the paper they demonstrate by two concrete instances the proposed method of data publication and make a proposal for the entering order and the formal instruction of data.

Bevezetés

A faunisztikai adatoknak a korszerű és nemzetközi összehasonlításban is helytálló számítógépes feldolgozása megköveteli az adatközlés módjának lehető legnagyobb mértékű egységesítését (JAKUCS és DÉVAI 1985). Ennek a munkának nyilván nem lehet célja az egyes állatcsoportok közötti – s a közleményekben is visszatükröződő – jelentős és igen informatív különbségek „eltüntetése”. Az sem képezheti azonban vita tárgyát, hogy a jelenlegi gyakorlat – legalábbis távlatilag – tarthatatlan. Számos példa tanúsítja, hogy ha az egyes szerzők saját elképzelésük szerint, s így elkerülhetetlenül igen sokféle módszerrel készítik dolgozataikat, akkor az adatfeldolgozást csak a témában jártas szakember végezheti. Sokszor azonban még ő is igen nehéz helyzetbe kerül, s olyan kérdésekkel kénytelen foglalkozni, amelyek csak fáradságos utánajárással tisztázhatók vagy egyszerűen megoldhatatlanok. Márpedig nagy tömegű adat feldolgozása, kezelése és értékelése csak akkor lehet igazán eredményes, s így valóban hasznosítható, ha a műveletek kellően „rutinizálhatók”, azaz technikai segédszemélyzettel is megoldhatók. Ennek viszont az általuk is áttekinthető és érthető adatközlés az egyik elengedhetetlen feltétele.

Egy további szempont is alátámasztja az egységesítés sürgető szükségességét. Ha ugyanis ez nem történik meg, akkor minden állatcsoport esetében már az alapadatok számítógépes feldolgozásához és értékeléséhez is külön számítógép-programcsomagot kellene készíteni, ami mind időben, mind szellemi munkában olyan óriási többletfordítást igényelne, ami nemcsak értelmetlen, hanem megoldhatatlan is.

Úgy érezzük tehát, hogy nem marad más választásunk, mint a még megengedhető mértékű egységesítés bevezetésére javaslatot tenni – természetesen az adatok gyűjtésével, feldolgozásával és értékelésével kapcsolatos igények és lehetőségek sokoldalú figyelembevételével.

Érthetően nem kívánunk mindenki számára kötelező előírásokat tenni. Úgy gondoljuk ugyanis, hogy ez a probléma máról holnapra és egy csapásra nem oldódik meg, sem egyéni kezdeményezések, sem pedig adminisztratív intézkedések hatására. Bízunk azonban abban, hogy a programhoz csatlakozni kívánó kutatókkal mihamarabb előre tudunk lépni legalább az adatközlés egységesítésében, s ezzel néhány állatcsoportnál megteremtjük a lehetőséget a modern számítógépes adatfeldolgozási eljárások bevezetéséhez. Egyben mindenkinek szeretnénk javasolni, aki részt akar venni a munkában, hogy vegye igénybe a

Kossuth Lajos Tudományegyetem Ökológiai Tanszékének keretében megalakult, s az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal erkölcsi és anyagi támogatásával működő Élővilágvédelmi Informatikai és Továbbképzési Csoport (4032 Debrecen, Mikszáth K. u. 34. I. em. 3., postacím: 4010 Debrecen, Pf. 14.) segítségét.

A faunisztikai adatokról

A faunisztikai adatok három legfontosabb eleme a gyűjtőhely, a gyűjtési idő és a gyűjtő személye. Ha ezek közül bármelyik (tehát a gyűjtőhely és/vagy a gyűjtési időpont és/vagy a gyűjtő személye) különbözik egymástól, akkor mindenképpen külön adatról beszélünk, s ezt a számítógépes adatfeldolgozás során is ennek megfelelően kezeljük.

A faunisztikai adatok természetesen további elemeket is tartalmazhatnak, mint pl. a példányszámot, a hímek és nőstények, ill. a lárvák (vagy más fejlődési stádiumok) és az imágók mennyiségét, az alkalmazott gyűjtőeszköz (pl. csapda, háló) típusát, a tápnövény vagy a gazdaszervezet (pl. parazitáknál) nevét, a tartózkodási helyet, valamint minden további, az adott élőlénycsoport szempontjából fontosnak ítélt információt.

Az alábbiakban a faunisztikai adatoknak csak az első három elemével foglalkozunk részletesen. Ezeknek ugyanis minden adat esetében egységeseknek kell lenniük, míg a többieknek a felvételéről, ill. felírási módjáról élőlénycsoportonként külön-külön célszerű dönteni.

A gyűjtőhelyekről

A gyűjtőhelynek mindig topográfiaiilag pontosan azonosítható tulajdonnévnek kell lennie. Megállapításhoz javasoljuk felhasználni a megyetérképeket, a Földrajzinév-tár megyénkénti füzeteit, a vízrajzi, az erdészeti, a turista és a kataszteri térképeket.

Ha a gyűjtőhely még nincs elnevezve (nemcsak hivatalosan, hanem a helyi szóhasználatban sem, amelyet hivatalos elnevezés hiányában természetesen át kell venni), akkor adni kell neki egy tulajdonnevet. Erre többnyire kétféle módon van lehetőség. Egyrészt felhasználhatjuk a névadáshoz a gyűjtőhelyet tartalmazó vagy ahhoz legközelebb eső topográfiai nevet, s azt ilyenkor általában előtagként alkalmazzuk (pl. Zirci-arborétum, Sóstói-erdő, Oslári-Holt-Tisza, Bodrog-hullámtér, Balaton-part). A másik esetben a nevet a gyűjtőhelynek valamilyen jellemző sajátossága alapján adjuk. Ha pl. egy erdőt a tőzike viszonylag nagyobb egyedszámú előfordulása jól elkülönít a környék többi erdejétől, akkor Tőzikés-ligeterdőnek célszerű nevezni, de ugyanilyen alapon nevezhetünk egy nedves rétet Kakukkszegfűs-rétnek, vagy egy útszéli anyaggyödröt Rencés-gödörnek. De tükrözheti a név az objektum bármilyen egyéb jellemző sajátosságát is (azaz lehet a név pl. Lapos-bucka, Nagy-rét, Kerek-erdő, Hosszú-árok, Fürdő-tó), sőt lehet tisztán fantázianevet is adni (pl. Délibábos-pusztá, Lidérc-mocsár). A gyűjtés helyének topográfiai pontosítását – különösen nagyobb méretű objektumok esetén – vesszőt követően adhatjuk meg a gyűjtőhely neve után (pl. Keszthelyi-medence, Balaton; Medve-sarok, Nagy-erdő).

Természetesen előfordulhat, hogy a gyűjtőhelyet nem lehet vagy nem is érdemes külön tulajdonnévvel ellátni. Annak érdekében, hogy a gyűjtőhely ilyen esetben is jól azonosítható és kódolható legyen, úgy járunk el, hogy a közigazgatási egység neve után tett „/” jelet követően adjuk meg a pontosító, de önmagában topográfiaiilag nem informatív köznevet (pl. Darány/temető, Pécs/városközpont, Tiszafüred/camping).

A gyűjtőhely neve – ha önmagában áll – rendszerint nehéz vagy lehetetlenné teszi a pontos azonosítást, ezért annak a településnek (városnak, községnek) a nevét, amely a gyűjtőhely közigazgatási hovatartozásának a megállapítását lehetővé teszi, minden esetben fel kell tüntetni, mégpedig a jelenleg érvényes, a KLTE Ökológiai Tanszéke által közreadott és részletes útmutatóval ellátott település-kódjegyzék szerint. Ez azt jelenti, hogy közigazgatási egységként csak az ebben felsorolt helységek tüntethetők fel, mégpedig a gyűjtőhely neve után kerek (!) zárójelben. Helykímélés céljából a közigazgatási egység nevét egy közleményben általában elég a dolgozat elején, a gyűjtőhelyek jegyzékénél megadni, kivéve, ha a gyűjtőhely több közigazgatási egységhez is tartozik, s így a település neve a további pontosítást szolgálja. Ilyen eset fordulhat elő pl. folyók, völgyek, hegyek, vagy más nagyobb kiterjedésű objektumok esetén.

Formailag magának a gyűjtőhely nevének mindig egyetlen egységként kezelhetőnek kell lennie, azaz vagy egyetlen szóból kell állnia, vagy a különböző szórészeknek kötőjellel kell egymáshoz kapcsolódnia. Ha szükséges és lehetséges, akkor a gyűjtőhelyet pontosíthatjuk. Az ezt lehetővé tevő tulajdonnevek vesszővel, a köznevek pedig „/” jellel elválasztva követik a gyűjtőhely nevét. Ha a gyűjtőhely nem azonos valamilyen közigazgatási egységgel, akkor a közigazgatási hovatartozást jelölő település nevét mindig fel

kell tüntetni, mégpedig leghátul, kerek zárójelben. Egyetlen adat csak egyetlen gyűjtőhelyhez, ill. közigazgatási egységhez tartozhat. Ha tehát például két település határán történt az adott gyűjtés, akkor a gyűjtőnek vagy az adatközlőnek el kell döntenie, hogy melyikhez tartozónak veszi vagy tekinti az adatot.

A gyűjtőhelyek nevének használatánál rendkívül körültekintően kell eljárni, hiszen a különböző helyeket jelölő, de alakilag teljesen azonos nevek komoly zavarokat okozhatnak a számítógépes adatfeldolgozásnál. Ezért minden olyan esetben, amikor új névvel kezdünk dolgozni (akár meglévővel, akár újonnan adottal!), előzetesen két kérdést alaposan meg kell vizsgálni.

Elsőként azt kell megállapítani, hogy a gyűjtőhelyként feltüntetendő név azonos-e magának a közigazgatási egységnek a nevével. Ha igen, akkor csak a helységnév helyesírására kell ügyelnünk, mégpedig a teljes magyar abc-nek megfelelően. Ha nem, akkor meg kell győződnünk arról, nem fordulhat-e elő, hogy egy ilyen névvel (tehát a KLTE Ökológiai Tanszéke és az OKTH által kiadott listában szereplővel) mégis azonos lesz. Ritkán ugyan, de megtörténhet, hogy egy gyűjtőhely-név megegyezik egy önálló helységgel, méghozzá olykor az ország egész más részén található település nevével. Van például Kertészszigetnek Békés megyében egy Akasztó nevű központi belterülete, de ugyanakkor van egy ilyen nevű önálló közigazgatási egység is Bács-Kiskun megyében (de hasonló a helyzet pl. Besnyő, Márkó, Mihályháza vagy Pusztafalu esetében is). Ilyenkor azt a nevet követően, amely a nem önálló közigazgatási egységet jelöli, a közigazgatási hovatartozást kerek zárójelben mindig fel kell tüntetni. Máskor előfordul, hogy egy településrész teljes neve a helyi szóhasználatban lerövidül (pl. a puszta, major, dűlő, szőlő utótag elmarad), s így pl. Dobapuszta (amely egyébként Besenyszöghöz tartozik), Meszesmajor (Olaszliszka), Seregélyesdűlő (Bordány), Bodadűlő (Sátoraljaújhely) vagy Bodaszőlő (Hajdúbószörmény) neve azonosná válik egy-egy önálló település nevével. Ebben az esetben feltétlenül ragaszkodni kell a név eredeti írásmódjához.

Másodsorban arról kell meggyőződni, hogy nem szerepel-e már hasonló név ugyanazon a közigazgatási egységen belül. Az ilyen átfedéseket mindenképpen igekezni kell elkerülni, ha pedig ez semmiképpen nem lehetséges, akkor feltétlenül valamilyen megkülönböztető jelzéssel kell ezeket a neveket ellátni. Debrecen határában például több Bellegelő nevű külterület is található, s ezek ráadásul négy UTM hálónégyzetbe is tartozhatnak, azaz elkülönítésük döntő fontosságú. Ilyenkor pl. kiegészítésül – vesszővel elválasztva – a hozzá legközelebb fekvő városrészt adjuk meg azonosító–elkülönítő információként: Bellegelő, Nyulas (Debrecen).

A fenti és azokhoz hasonló átfedések sajnos még nagyon lelkiismeretes munka esetén is aligha kerülhetők el egy olyan országos adatgyűjtő programnál, amelyben sok gyűjtő vesz részt. Az ilyen esetek minél nagyobb valószínűségű elkerülése miatt tartjuk feltétlenül szükségesnek egy központi országos gyűjtőhely-jegyzék felállítását a munkát eddig is koordináló KLTE Ökológiai Tanszékén.

A névadásnál, ill. a névváltoztatásnál formailag elsősorban két dologra kell ügyelni. Egyrészt arra, hogy a nevek lehetőleg minél rövidebbek legyenek, másrészt arra, hogy ugyanakkor a gyűjtőhelyet mások számára is teljes egyértelműséggel megállapíthatóvá és elkülöníthetővé tegyék.

A tulajdonnevek pontosításának egyik lehetséges és valószínűleg leggyakoribb módja a már meglévő név elé egy azonosító előtag illesztése. Előtagot viszont csak akkor alkalmazhatunk, ha egy adott név két vagy több, sőt olykor igen sok hasonló típusú objektumot jelöl, s az előtaggal akarjuk félreérthetlenné tenni, hogy az adott esetben pontosan melyikről van szó. Az előtag lehet bármilyen típusú, de általában a megkülönböztetendő objektumnak valamilyen speciális tulajdonságát tükrözi (pl. Sebes-, Fehér-, Fekete-, Kettős- és Hármaskörös, Holt-Bodrog, Öreg-Tur, Vörös-tó, Büdös-kút, Nagy- és Kis-Szénás, Hidegvölgy, Sötét-erdő), vagy valamihez (rendszerint egy-egy tájhoz, területhez, településhez) tartozását fejezi ki (pl. Mosoni-Duna, Soroksári-Duna-ág, Derecskei- és Konyári-Kálló, Oslári-Holt-Tisza, Aggteleki-tó, Balajti-hegy, Ömbölyi-Nagy-Erdő).

Mivel ennek az utóbbi esetnek az alkalmazására a mindennapi gyűjtőmunkánál és adatfeldolgozásnál igen gyakran sor kerülhet, szükségesnek tartjuk a kivitelezés módját kissé részletesebben ismertetni.

Ha pl. egy hullámtéri morotva, amelyet a helyi szóhasználatot követve általában Holt-Tiszának vagy Holt-Bodrognak nevezünk, csak egyetlen közigazgatási egységhez tartozik, akkor elég ennek a nevét a morotvához előtagként hozzáfűzéstől ahhoz, hogy egyértelműen használható legyen (pl. Tiszatarjáni-Holt-Tisza). Természetesen előfordulhat, hogy a morotvát magában foglaló hullámtéri vagy ártéri öblözetnek önálló neve van. Ebben az esetben mindig ezt kell felhasználni előtagként, mint pl. a Tiszaderzs határában fekvő Cserőközi-Holt-Tisza, vagy a Gávavencsellő területéhez tartozó Marót-zugi-Holt-Tisza esetében.

Ha viszont egy-egy közigazgatási egységhez több morotva is tartozik, s nincs mindegyiknek megkülönböztető neve, akkor úgy kell az azonosító előtagot, ill. előtagokat kiválasztani, hogy az(ok) alapján egyértelműen eldönthető legyen, hogy az adott esetben melyikről van szó. Erre nyilván többféle lehetőség is kínálkozik, amelyek közül itt most a két leggyakoribbat említjük.

Sátoraljaújhely területén pl. a Bodrog bal partján fekvő hullámtér két öblözetből áll, s mindegyikben található egy-egy morotva. Így a Sátoraljaújhelyi-Holt-Bodrog elnevezés nyilván nem teszi lehetővé a kellően pontos azonosítást. Ezért a névadásnál figyelembe vesszük a két morotvához legközelebb eső szomszédos települések nevét is, itt pl. Alsóbereckiét, Vajdácskát és Sárospatakét. Először meg kell győződnünk arról, hogy ezek közigazgatási területén nem található-e ugyanilyen morotva, mert a névazonosságot (még lehetőleg a részlegesét is!) természetesen el kell kerülni. Így Sárospatak rögtön kiesik a lehetséges esetek sorából, hisz annak területén három morotva is található. A másik két település azonban számításba vehető, így a K-i hullámtér-öblözetben lévő vízteret Alsóberecki-Holt-Bodrognak, a Ny-iban lévő pedig Vajdácskai-Holt-Bodrognak célszerű elnevezni. Felmerülhet esetleg a kettős névadás gondolata is (pl. Sátoraljaújhely-Alsóberecki-Holt-Bodrog), ez azonban feleslegesen megnyújtaná az amúgy is hosszú nevet, a közigazgatási hovatartozás jelölését pedig legalább egy helyen – az előtagtól függetlenül – úgyis meg kell adni kerek zárójelben a gyűjtőhely neve után.

Ezt a megoldást akkor is alkalmazhatjuk, ha egy morotva több település határához tartozik ugyan, de azok közigazgatási területén másik morotva nem található. Ebben az esetben rendszerint a morotvához közelebb eső település nevét vesszük előtagként, s a konkrét gyűjtési helynek a közigazgatási hovatartozását zárójelben adjuk meg. Így pl. az Oszlár és Hejőkürt határában található Holt-Tiszát Oszlári-Holt-Tiszának nevezhetjük, de ebben az esetben a gyűjtőhely pontos azonosításához mindig szükséges a megfelelő településnév feltüntetése is. Ebben az esetben ugyanis az „Oszlári-” előtag nem a közigazgatási hovatartozást jelöli, hanem ennek a Holt-Tiszának az elkülönítő nevét. Ha tehát az Oszlári-Holt-Tisza közigazgatási hovatartozását akarjuk megadni, akkor azt kerek zárójelben a név után kell megtenni (ami itt lehet Oszlár, de Hejőkürt is!). A közigazgatási hovatartozást jelölő nevek semmiképpen sem kerülhetnek előre előtagként, hiszen akkor például ez az egyetlen objektum kettőnek tűnne (Oszlári-Holt-Tisza, ill. Hejőkürti-Holt-Tisza lenne belőle, holott csak egy Holt-Tiszáról van szó).

Vannak természetesen bonyolultabb esetek is, mint például a Sárospatak területén található három morotváé. Ezek közül kettő (a keleti és a középső) teljes egészében Sárospatakhoz tartozik, a nyugati viszont átnyúlik Bodrogolási határába. Mivel az utóbbi helységhez más hullámtéri morotva nem tartozik, ezt közénfekvően Bodrogolási-Holt-Bodrognak nevezhetjük, a gyűjtőhelyet pedig a közigazgatási névvel pontosítjuk. A keleti hullámtér-öblözetben fekvő morotva esetében a szomszédos település (Vajdácska) nem jöhet számításba, hiszen az előbbieken ezt a nevet már felhasználtuk. Ilyenkor mindig meg kell vizsgálni, hogy a közigazgatásilag illetékes településnek valamelyik önálló nevű része nem használható-e fel a névadásra, mint pl. Sárospatak esetében a keleti morotvával szemben fekvő Végardó, ill. a középsővel átellenes Bodroghalász. Így ezt a két morotvát Végardói-Holt-Bodrognak, ill. Bodroghalászi-Holt-Bodrognak célszerű elnevezni. Ehhez, ill. a hasonló jellegű „mesterkelt” megoldásokhoz azonban a jövőben mindenki csak végső esetben folyamodjon, hiszen tapasztalataink szerint szinte nincs is olyan gyűjtőhely, aminek ne lenne a helyi szóhasználatban jó elkülönítést biztosító és általában nagyon kifejező népi neve (pl. az előbbieken Végardói-Holt-Bodrognaként elnevezett morotvának a helyi neve Pap-tava, s mind rövidsége, mind egyedi karaktere miatt is inkább ezt érdemes használni gyűjtőhely-megjelölésként).

Az eddigi példákban olyan – viszonylag egyszerű – eseteket mutattunk be, amikor a sokszor ismétlődő, s így pontosítandó nevű gyűjtőhelyet tartalmazó objektum csak egy vagy néhány közigazgatási egységhez tartozik, s az objektumnak a legfeljebb csak helyileg egyértelmű neve elé tett előtag a pontosabb azonosítást szolgálja.

Jogosan merülhet fel viszont a kérdés, hogy hogyan azonosítsuk a gyűjtőhelyeinket azokban az esetekben, amikor egy-egy objektum olyan terjedelmes (pl. nagy felületű, hosszan elnyújtott), hogy igen sok településhez (és egyben UTM hálónégyszeghez is) tartozik. Gondoljunk csak például nagyobb tavaink, hosszabb folyóink, patakjaink, völgyeink, ill. tömegesebb hegyeink esetére. Ilyenkor ugyanis soha nem szabad előtagot használni a megkülönböztetésre, hiszen az nemcsak szokatlan, hanem teljességgel félrevezető is lenne (pl. Esztergomi-Duna, Paksi-Duna). Az is kétségtelen viszont, hogy míg a helyi szóhasználatban pl. a Duna, Duna-part, Duna-hullámtér elnevezések teljesen egyértelműek (hiszen nyilván az adott településhez tartozó szakaszát jelölik az adott objektumnak), addig egy faunisztikai adatközlő cikkben – további specifikáció nélkül – többnyire túlságosan tágak ahhoz, hogy indikációs céllal használhatóak legyenek.

Alaposabban elemezve a lehetőségeket többféle megoldás is elképzelhető. Valamilyen előtag–utótag kombinációval még a teljes objektum esetében is megoldható az elkülönítés, hiszen mondhatjuk pl. azt, hogy Esztergomi-Duna-szakasz, Nagyhutai-Kemence-patak-völgy-részlet, Fenyőfői-Kőrös-hegy-oldal. Sokkal egyszerűbb a helyzet abban az esetben, ha a gyűjtőhelyet azonosító tulajdonnév egy-egy terjedelmes objektumnak már eleve csak egy részét jelöli, de ez a tulajdonnév többször ismétlődhet, s így nem eléggé egyedi ahhoz, hogy a gyűjtőhelyet önmagában egyértelműen azonosítsa (pl. Balaton-part, Tisza-hullámtér). Itt tehát már maga a név sem egy egységet, hanem annak csak egy részét jelöli, s ezzel egyértelművé válik, hogy ilyen nevű gyűjtőhely máshol is előfordulhat, azaz teljesen jogos lenne az elő-

tag alkalmazása, mivel nem félreérthető, a pontosítást pedig egyszerűen és megbízhatóan lehetővé teszi.

Ezt a megoldást azonban – mindkét előbbi esetben – több ok miatt is elvetettük. Elsősorban azért, mert többnyire túlságosan hosszú, körülményes és nehezen kezelhető gyűjtőhely-neveket eredményez. Másrészt azt sem hagyhattuk figyelmen kívül, hogy igen sok esetben felesleges névismétléshez vezetne, hiszen a település közigazgatási hovatartozását jelölő név szinte mindig kétszer lenne megismételve (előtagként és a név lezárásaként kerek zárójelben, az utóbbi pedig nem hagyható el, márcsak a kivételek miatt sem – pl. a Tiszaörvény határában lévő Tisza-hullámtér közigazgatásilag Tiszafüredhez tartozik). Végül ez a módszer igen nehezé tenné az ugyanahhoz az objektumhoz tartozó gyűjtőhelyek áttekintését, hiszen az alfabetikus sorrendben elfoglalt helyük az előtag kezdőbetűjétől függene.

Ezért úgy véltük, hogy ezeket az objektumokat nem célszerű, sőt az egyértelmű visszakeresés lehetőségeinek a biztosítása miatt nem is helyes az előtagos gyűjtőhely-nevekkel „szétdarabolni”. Így viszont csak egyetlen lehetőség marad a pontosításra, mégpedig az, hogy a tulajdonképpeni gyűjtőhelyet a közigazgatásilag illetékes település nevével különböztetjük meg, s azt az objektum neve után kerek zárójelben tüntetjük fel. Ezt a megoldást javasoljuk tehát választani minden olyan gyűjtőhely esetében, amely valamilyen valóban terjedelmes objektumhoz (pl. nagyobb tavakhoz, folyókhoz, patakokhoz, erekhez, csatornákhöz, hegyekhez, völgyekhez), ill. annak többé-kevésbé folyamatosan ismétlődő részeihez (pl. tó- és folyópartokhoz, hullámterekhez, töltéshez, völgytalpakhöz, hegyoldalakhöz) tartozik, hasonlóképpen a következő példákhoz: Balaton (Balatonfüred) – Balaton (Siófok), Duna (Esztergom) – Duna (Paks), Tisza-part (Tokaj) – Tisza-part (Tiszalök), Kemence-patak-völgye (Nagyhuta) – Kemence-patak-völgye (Pálháza), Bodrog-hullámtér (Bodrogkeresztúr) – Bodrog-hullámtér (Tokaj), Szamos-töltés (Csenger) – Szamos-töltés (Porcsalma), Kőrös-hegy (Fenyőfő) – Kőrös-hegy (Bakonyszűcs), Gemenci-erdő (Öcsény) – Gemenci-erdő (Decs).

Az irodalmi faunisztikai adatok számítógépes adattárolóra történő beírásakor a következő két szempontra kell feltétlenül figyelemmel lenni.

- I. Alapelvként kell elfogadni, hogy a számítógépes beírásakor semmiféle olyan változtatást nem szabad az irodalomban szereplő faunisztikai adatokon végrehajtani, amely annak lényegét érinti. Ez egyben azt is jelenti, hogy a beírt adatnak a későbbiekben is mindenképpen azonosíthatónak kell lennie a forrásmunkában lévővel.
- II. Gyakorlati szükségsszerűségeként jelentkezik azonban, hogy egyes esetekben a már közleményekben megjelent adatok és nevek eredeti írásmódját különböző okokból megváltoztassuk, elsősorban annak érdekében, hogy az ebből adódó eltérések a feldolgozáskor vagy az értékeléskor ne két vagy több adatként szerepeljenek, rontva vagy meghamisítva ezzel az eredményeket. Az előbbi pontban vázolt alapelvből viszont szükségképpen következik, hogy minden ilyen indokolt változtatásnak szerepelnie kell egy külön azonosító-magyarázó jegyzékben. Ebben a listában, amelyet minden esetben célszerű névsorba rendezni, elől mindig az eredeti közleményben használt nevet kell feltüntetni, s egy egyenlőségjelet követően kell a módosított vagy megváltoztatott – azaz a számítógép adattárolójába felvitt – nevet megadni (pl. Aporliget = Bátorliget).

A dolgozat következő részében az eddigi adatfeldolgozás tapasztalatai alapján szükségesnek ítélt, s így indokoltnak tekinthető változtatások tipikus eseteit kívánjuk példákkal illusztrálva bemutatni.

1. A korábbi, különösen a múlt században készült közleményekben található régies írásmód helyett a jelenleg érvényeset kell alkalmazni. Pl. Debreczen helyett Debrecen, Bugacz helyett Bugac.

2. A helységnevek különböző – főleg a helyi névhasználatból vagy a helykimelésből adódó – rövidítései helyett a teljes nevet (lehetőleg a gyűjtés idején érvényeset) kell használni. Pl. Csaba helyett Békéscsaba, S. újhely helyett Sátoraljaújhely, Boglár helyett Balatonboglár írandó (de kerülendő pl. egy 1978 előtti közleménynél Boglár helyett Boglárlellét, azaz a ma érvényes nevet beírni, hiszen a Boglárlelle név egy 1978-as összevonással keletkezett).

3. Néhány esetben előfordul, hogy valamilyen helyi elnevezés többféle értelmezhetőségből, félreértésből vagy pontatlanságból adódóan tévesen kerül be az irodalomba. Ha ez kideríthető, akkor a jelenleg érvényes nevezéktant kell használni, különösen, ha ez a gyűjtővel történt személyes egyeztetés során tisztázódott, vagy ha dokumentumokkal (pl. helységnévtárakkal, földrajzinév-tárakkal, régi térképekkel) alátámasztható. Pl. a Fejér megyei Szár község határában található egyik völgy nevénél a régies Fanny-völgy írásmód helyett a ma használatos Fáni-völgy írandó.

4. Sajnos több esetről is tudunk, amikor egy gyűjtőhely népi neve a különböző dokumentumokba tévesen került bele. A Barcsi Borókás Tájékoztató Körzet létesítésekor pl. Csikota lett a Csirkotából, Mocsiila a Macsiila-tóból, Szérűhely-folyás a Szűrűhely-folyásból. Tekintettel arra, hogy az eredeti népi név kinyomozása a gyűjtőnek nem feladata, sőt arra többnyire nincs idejük és lehetőségük, ilyen esetben – bármilyen sajnálatos is – meg kell maradni a dokumentumokban (pl. a TK alapító határozatában, a Földrajzinév-tár kötetiben) megadott neveknél, még akkor is, ha ezek egyes kutatók tudomása szerint köztudottan és bizonyíthatóan tévesek (az viszont más kérdés, hogy ezt fel is lehet, sőt fel is kell tüntetni

a gyűjtőhely nevével kapcsolatban az adott faunisztikai cikk egy külön magyarázó-értelmező jegyzékében).

5. Sajnálatos módon néhány olyan esetet is ismerünk, amikor nemcsak a faunisztikai közlemények, hanem a topográfiai neveket tartalmazó különböző dokumentumok is eltérő névvel jelölik ugyanazt a gyűjtőhelyet. Pl. a Zempléni-hegységben, Regéc közigazgatási területén, az Ördög-völgy bejáratánál van a régi iparvágány végállomása, amelyet a régi és az új turistatérkép is Rostallónak nevez. A Földrajzinév-tár szerint viszont a neve Rostáló. Az 1980-as kiadású megyetérképen mindkét név fel van tüntetve egymás alatt (bár Rostalló helyett Rostáló áll), az 1985-ös kiadásban viszont már csak a Rostáló név szerepel. Bármennyire is elterjedt tehát a Rostalló név, hiszen a gyűjtők jórészt a turistatérképeket használták, a helyes (és az állomás korábbi funkciójával összefüggésben jól etimologizálható) név mégis Rostáló, azaz a számítógépes beírásnál ez használandó (és természetesen a további gyűjtések lelőhely-neveként is!).

6. Nagyobb terjedelmű (pl. nagy felületű, hosszan elnyúló) objektumoknál (mint pl. nagy tavaknál, hosszú völgyeknél, barlangoknál, kiterjedt mocsaraknál, erdőknel, pusztáknál) szükség lehet egyes részek külön-külön gyűjtőhelyként történő feltüntetésére. Ebben az esetben a tényleges gyűjtőhely neve kerül az első helyre, s azt követi vesszővel elválasztva magának az objektumnak a neve. A közigazgatási hovatartozás legalább egyszeri feltüntetéséről természetesen itt is gondoskodni kell, mégpedig a név lezárásaként, kerek zárójelben. Példaként a következő típusú eseteket említhetjük: Keszthelyi-medence, Balaton (Vonyarcvashegy); Fürdető, Velencei-tó (Velence); Lackó-hegyi-forrás, Kemence-patak-völgye (Kishuta); Nagy-Darvas-fenék, Kunkápolnási-mocsár (Kunmadaras); Medve-sarok, Nagy-erdő (Debrecen); Hágcsósterem, Létrási-Vizes-barlang (Miskolc).

7. Sok esetben téves a faunisztikai közleményekben a gyűjtőhely közigazgatási hovatartozásának a jelölése. A szerzők ugyanis gyakran azt a települést tüntetik fel közigazgatási egységként, ahonnan pl. a gyűjtőhelyet megközelítik, amelyikhez a gyűjtőhely közelebb fekszik stb. Ilyen esetben, ha a település neve a számítógépes beírásához is szükséges (pl. azonos nevű gyűjtőhelyek megkülönböztetésére), akkor feltétlenül a jelenleg érvényes (tehát a KLTE Ökológiai Tanszéke és az OKTH által kiadott listában szereplő) helységnévet kell alkalmazni. Mindez természetesen nem azt jelenti (különösen folyók, hegyek, völgyek esetében), hogy egy gyűjtőhely csak egy közigazgatási egység területéhez tartozhat (hiszen pl. a Somló Veszprém megye öt településének, Dobának, Somlószőlősnak, Somlójenőnek, Somlóvásárhelynek és Borszörcsöknek a területére esik), csak azt, hogy a vitás esetekben a közigazgatási egységhez tartozás kérdésén felül kell vizsgálni és a ténykörmények gondos mérlegelése alapján kell eldönteni. Ha az utólagos pontosítás semmilyen módon nem lehetséges, akkor mindig ahhoz a településhez tartozónak kell venni a gyűjtőhelyet, amelynek határába az adott objektum területének nagyobb vagy legnagyobb része esik, hiszen a gyűjtés is itt történthetett a legnagyobb valószínűséggel (pl. a Somló esetében ilyenkor közigazgatási egységként Dobát kell megadni). Különösen sok ilyen jellegű eset adódhat a nagyobb tavak és folyók esetében, ha a gyűjtési helyeket nem ismertetik közigazgatásilag jól azonosítható módon (pl. négyzethálók, keresztzselvények vagy folyamkilométer szerint adják meg) és térképen sem ábrázolják. Ha olyan szerencsés esetről van szó, hogy a víztér mindkét partja ugyanahhoz a településhez tartozik, vagy csak az egyik partja esik hazánk területére, akkor a közigazgatási egység feltüntetése nem okoz gondot. Ha azonban a közigazgatási határ a tó vagy folyó vízfelületén húzódik (pl. a legmélyebb pontokat összekötő vonal vagy a sodorvonal mentén, de nem a közepén), akkor a két szemben fekvő település közül ahhoz tartozónak vesszük a gyűjtést, amelyhez a víztérnek nagyobb felületé tartozik. Amennyiben a határ pontosan a tó vagy folyó közepén halad, akkor azt a települést tüntetjük fel közigazgatási egységként, amelyhez a víztérnek hosszabb szakasza tartozik. Ha ez is egyenlő, akkor a feldolgozást végző szakember belátására kell bízni a közigazgatási hovatartozás megítélését, aki nyilván figyelembe veszi a csoport sajátos előfordulási és gyűjtési körülményeit, ill. az adott gyűjtő terepvizsgálati lehetőségeit és szokásait.

8. Különösen ügyelni kell a közigazgatási hovatartozás feltüntetésének helyességére minden olyan esetben, amikor a korábban még érvényes közigazgatási körzetbeosztás szerinti helységnév valamilyen ok (pl. összevonás, hozzácsatolás) miatt megváltozott. Mivel pl. Endrődöt és Gyomát 1981. december 31-én összevonták, így ma már egyik helységnév sem szerepelhet közigazgatási megjelölésként, csak a helyettük érvényes Gyomaendrőd. Ugyancsak nem használható közigazgatási megjelölésként Balatonfenyves sem, mert 1981. december 31-én Fonyóddhoz csatolták, így az érvényes név itt Fonyód. Arra természetesen ebben az esetben is lehetőség van, hogy ha a korábbi helységnév a gyűjtőhely pontosítását teszi lehetővé, akkor azt is feltüntessük. Így pl. egy adott élőlény előfordulási viszonyainak értékelése szempontjából fontos információt jelenthet, hogy az Északkeleti-Alföldön csak Gergelyugornya körzetében gyűjtötték, hiszen ezzel dokumentálhatjuk, hogy a Tisza jobb partján fekvő, s a Beregi-síkhöz tartozó területen él. Ezt a települést viszont 1969-ben Vásárosnaményhez, azaz a Tisza bal partján, a Nyírség területén található helységhez csatolták, így közigazgatási egységként csak ezt lehet feltüntetni. Mivel azonban ahhoz, hogy az élőlény előfordulási sajátosságairól már első ránézésre is tájékozódhassunk, a teljeskörű gyűjtő-

hely-megnevezés lenne szükséges, példaképpen a következő felírási módot javasoljuk: Nagy-tag, Gergelyi-ugornya (Vásárosnamény).

9. Jónéhány esetben előfordul, hogy még a közigazgatási hovatartozás feltüntetése sem elegendő a gyűjtőhely teljesen pontos azonosításához. Gondoljunk csak pl. Budapest vagy a megyei jogú városok esetére, egyes hosszan elnyúló Balaton-menti településekre, nagyobb folyók mindkét partján fekvő helységekre. A pontosító tulajdonnév előtagként történő szerepeltetését nem lehet sem helyesnek, sem szerencsésnek tartani. Az általános alapelvknél leírtakhoz hasonlóan ugyanis nyilvánvalóan a józsaí Tócoszakasz esetében sem arról van szó például, hogy Józsaán kívül még máshol is van egy Tócos névű ér, hanem arról, hogy a Tócosnak egy szakasza a Debrecenhez tartozó Józsa névű településrész területére esik. Ez azt jelenti, hogy ebben az esetben is a 7. ponthoz fűzött megjegyzésben leírtakhoz hasonlóan járhatunk el, azaz a tulajdonképpeni gyűjtőhely neve után, tőle vesszővel elválasztva beírhatjuk a pontosító tulajdonnévet, s ezt követően adjuk csak meg kerek zárójelben a közigazgatási egység nevét. Pl. Rákospatak, Rákoscaba (Budapest); Tócos, Józsa (Debrecen); Hármashatár-hegy, Óbuda (Budapest); Szárhalmi-erdő, Sopronkőhida (Sopron); Balaton-part, Fenékpuszt (Keszthely); Tisza-part, Tiszaörvény (Tiszafüred). Ugyanígy járhatunk el akkor is, ha valamilyen okból a gyűjtőhely másféle hovatartozását (pl. nemzeti parkhoz, tájvédelmi körzethez tartozását) akarjuk kifejezésre juttatni. Pl. Polturás-fenék, HNP (Hortobágy); Nagy-berek, Barcsi Borókás TK (Darány).

10. Gyakran megtörténhet, hogy egy-egy gyűjtőhelyen belül is szükséges vagy célszerű valamilyen megkülönböztető jelzést alkalmazni (pl. méretből, habituális különbségekből adódóan). Ebben az esetben a gyűjtőhely neve után vesszőt teszünk, s ezt követően tüntetjük fel a megkülönböztetést lehetővé tevő alfabetikus, numerikus vagy alfanumerikus jelet, s csak ez után következik kerek zárójelben a közigazgatási egység neve. A háromféle jelölési mód közül mindig a könnyebben kezelhető és az informatívabbat célszerű választani, mondjuk az alábbi példának megfelelően. Ha pl. az Alsóberecki-Holt-Bodrog különböző habitusú részeit akarom elkülöníteni, akkor a nyíltvizet „V”, a hinarast „H”, a mocsári növényzettel pedig „M” betűvel célszerű jelölni, azaz pl. „Alsóberecki-Holt-Bodrog, H (Sátoraljaújhely)” felírásmódot választunk a hinarasban fogott állat gyűjtőhelyének feltüntetésére. Ha egy-egy víztérnél több, de az előbbi módon nem, vagy csak nehezen jelölhető részeket akarunk megkülönböztetni, akkor ezeket sorszámokkal javasoljuk ellátni, mint pl. a tiszafüredi Fekete-rét nyíltvízzel, hinarassal és mocsári növényzettel borított mozaikos élőhely-együttese esetében, ahol pl. a „Fekete-rét, 11 (Tiszafüred)” jelölés a 11-es számmal megjelölt gyűjtőhelyet jelenti. Ugyanígy módon jelölhetjük pl. a folyóvizek esetében a folyamkilométereket, az erdők esetében az erdőtagokat, vagy a szántóföldek, rétek, legelők esetében a helyrajzi számot. Ha pedig pl. a Berettyó berettyóújfalui szakaszán öt gyűjtőhelyet jelölünk ki, ezeket B1–B5 alfanumerikus kódval érdemes ellátni, ahol a „Berettyó, B2 (Berettyóújfal)” jelölés pl. a Berettyóújfal területén lévő 2. számú mintavételi helyet jelenti a Berettyó folyóban. Ezekben az esetekben természetesen mindig szükséges egy térképvázlatot is adni, amelyen a kérdéses gyűjtőhelyeket bárki azonosítja, továbbá a jelölések értelmezését is pontosan meg kell adni egy magyarázó jegyzékben.

11. A számtógépes adatnyilvántartás szempontjából sokszor komoly gondot okoz a gyűjtőhelyek nevének eltérő írásmódja. A nevek könnyebb kezelhetőségére törekedve és a beírás tévesztési lehetőségének csökkentése érdekében kénytelenek voltunk néhány egységesítést bevezetni, követve természetesen a helyesírási szabályokból és a földrajzi nevek írásának általános gyakorlatából kivehető többségi elvet.

a) Minden olyan esetben, amikor a név egy szóval is jelölhető, csak ezt kell megadni, a névhez illesztett többi (függelékként vagy toldalekként felfogható és további lényegi vagy elkülönítő információt nem tartalmazó) szót vagy szórészt el kell hagyni. Pl. Fertő-tó helyett csak Fertő, Bükk hegység helyett csak Bükk, Zalakáros környéke helyett csak Zalakáros, Kőszegdoroszló határa helyett csak Kőszegdoroszló írandó (de természetesen helyes pl. a következő írásmód: Velencei-tó, Zempléni-hegység, Zalakáros/gyógyfürdő, Kőszegdoroszló/temető!).

b) Minden olyan felismerhetően két vagy több tagból álló nevet, amely településnek vagy település-jellegűnek tekinthető lakott területet (tehát nem egyetlen konkrét létesítményt) jelöl, egybe kell írni, függetlenül attól, hogy adott esetben mit ír elő a magyar helyesírási földrajzi nevekre vonatkozó része, vagy mi az adott név írásával kapcsolatban kialakult szokás (ami pl. a Földrajzinév-tárból megállapítható). Általában ilyen jellegűeknek tekintendők pl. a következő utótaggal képezett nevek: bokor, dűlő, fürdő, major, puszt, sor, szőlő, tanya. Ezeknek az összetételeknek az egységes írásmódját a következő példákkal szemléltetjük: Lajosbokor, Szélesdűlő, Római-fürdő, Dózsamajor, Babádpuszt, Pincesor, Rozsrét-szőlő, Góréstanya.

c) Minden más esetben, akár természeti képződményről, akár emberi létesítményről (de nem település-jellegűről, vagy ha igen, akkor csak egyediről) van szó, s a név felismerhetően két vagy több tagból áll, akkor kötőjeles írásmódot kell alkalmazni. Az ilyen összetételeket általában a következő utótagok jelölik: hegy, hegvek, tető, domb, halom, oldal, völgy, vágás, part, sziget, patak, sód, víz, ér, folyás, forrás, kút, mocsár, láp, fenék, lapos, hullámtér, holtág, morotva, erdő, liget, rét, legelő, lak, őrház, pihenő, malom,

bánya, hányó, fejtés, gödör, stb. Ha a szóösszetétel kettős, akkor az alapszó és az utótag közé kerül a kötőjel (mint pl. a következő esetekben: Megyer-hegy, Tokár-tető, Pin-kút, Vajda-völgy, Csepel-sziget, Bittva-patak, Zsombói-láp, Bockerek-erdő, Kuti-órház, Csizi-malom, Jókai-bánya – de Jókai-bánya, ha településrészről van szó). A kötőjelet, ha folyamatos szövegben éppen a sor végére kerül, a másik sor elején is meg kell ismételni, nehogy elválasztójelnek tűnjön! Ha a szóösszetétel háromtagú, akkor az utótag elé tesszük a kötőjelet (pl. Hármashatár-hegy, Hosszúfüzi-tó). Kivételt képeznek azok az esetek, amelyeknél az első két tag egybeírása – eredetüket vagy jelentésüket tekintve – nem lehetséges vagy zavaró (pl. Vörös-János-séd, Nagy-Sás-tó, Oslári-Holt-Tisza). Ezeknél nemcsak az utolsó tag elé, hanem az első és a második tag közé is kötőjelet teszünk, s elkülönülésük további kihangsúlyozására a második tagot is nagy kezdőbetűvel írjuk. Ugyancsak kivételnek tekintjük azokat a gyűjtőhely neveket, ahol a három tagból kettő az előbbieken felsorolt utótagok közül kerül ki. Ezeknél az első és a második tag közé szintén kötőjelet teszünk, de a második tagot értelemszerűen kis kezdőbetűvel írjuk (pl. Árkus-ér-mente). Ugyanígy elvek szerint járunk el a többszörös szóösszetételek esetében is, esetenként bírálva el, hogy a második és a további tagok tulajdonnevekként kezelendők-e, s így nagy betűvel írandók-e (pl. Kadarcs-Karácsonyfoki-felfogó-csatorna, Marót-zugi-Holt-Tisza).

d) Vannak végül olyan esetek is, amikor a gyűjtőhely pontosítása egy több szóból álló leírás formájában szerepel a közleményekben (pl. Diszel: Eger-víz melletti zsembékos, Sárospatak: Rákóczi vár udvara). Ilyenkor a feleslegesnek ítélt részleteket a gyűjtőhely nevéből elhagyjuk (vagy a számítógépes beírásnál is szereplő megjegyzés rovatban tüntetjük fel!), s a gyűjtőhely nevét értelemszerűen saját magunk pontosítjuk, az előbbi esetekben pl. a következőképpen: Eger-víz-völgye, Diszel (Tapolca), Rákóczi-vár (Sárospatak).

e) Az adatfeldolgozás során megtörténhet, hogy a végleges formára rövidített gyűjtőhely-megnevezés sem fér bele az erre a célra fenntartott számítógépes karakterkészletbe. Ilyen esetben természetesen módunk van rövidíteni, csak arra kell ügyelni, hogy lehetőleg mindig a köznévi részt rövidítsük, az alkalmazott jelek pedig mindig pontosan ugyanarra a szóra vonatkozzanak, s egy jegyzékben adjuk meg a jelentésüket (pl. p. = patak, cs. = csatorna, f. cs. = felfogó-csatorna, v. = völgy, h. = hegy, hg. = hegység). Természetesen, ha az azonosító jegyzékben szerepel, bármelyik tulajdonnevet is rövidíthetjük, főleg ha egy igen hosszú gyűjtőhely-név sokszori beírásáról van szó (pl. a több százszor előforduló Bodrog-hullámtér, Végárdó (Sárospatak) gyűjtőhely nevet akár B-h., V. (S.)-ként is rövidíthetjük). Ilyen esetekben a visszakódolást a számítógéppel oldatjuk meg a végső gyűjtőhely-kiírás során.

A gyűjtési időpontokról

A faunisztikai adatok második legfontosabb eleme a gyűjtés időpontja. Látszólag úgy tűnhet, hogy ennek a feltüntetése vagy számítógépes adattárolóra vitele nem okozhat különösebb gondot. A lehetséges változatok száma tényleg elég kevés, s így a dátumot kétségtelenül jóval egyszerűbb feltüntetni, mint a gyűjtőhelyet pontosan és egyértelműen megadni. Ennek ellenére a hazai gyakorlat korántsem egységes, sőt adódnak félreértések, tévedések és jelentős kódolási nehézségek is.

A jövő adatközlési formájának kialakítása szempontjából első helyen feltétlenül azt kell hangsúlyoznunk, hogy a gyűjtés időpontjaként mindig a teljes dátumot kell megadni, amely évből, hónapból és nappól áll.

Az év esetében mind a négy számjegyet ki kell írni. Ezzel kapcsolatban egy rövidítési lehetőség is felmerült, amely szerint elég lenne csupán az évtizedet és az évet megadni. Végül ezt az ötletet el kellett vetnünk, mégpedig elsősorban az elmúlt és az elkövetkezendő évszázadból származó adatok feldolgozásánál jelentkező kódolási nehézségekre és hibalehetőségekre gondolva.

A hónapot és a napot következetesen arab számmal kell megadni, az egyszámjegyű hónapokat, ill. napokat jelölő szám elé pedig mindig egy nullát kell írni (1986. július 6. javasolt írásmódja tehát pl. a következő: 1986.07.06.).

Magyar nyelvű közleményekben a dátum részei év, hó, nap sorrendben követik egymást (1986.07.06.), idegen nyelvű dolgozatokban pedig pont fordítva, nap, hó, év sorrendben (06.07.1986). Formailag a dátum egyes tagjai közé pontot teszünk, de üres helyet (vagy a gépelésnél egy leütésnyi közt) nem hagyunk ki közöttük. A magyar nyelvű munkákban az utolsó helyen álló és a napot jelölő szám után mindig pontot teszünk, az idegen nyelvű anyagokban viszont a leghátul álló évszám után sohasem.

A gyűjtés időpontjának feltüntetésekor az évszámot minden esetben ki kell írni, több szempontból is. Elsősorban azért, hogy a hónap és a nap egymáshoz viszonyított helyzetéről biztos információknak legyen, továbbá azért, hogy a számítógépes adatbevitelt megkönnyítsük és a tévesztés lehetőségét minimálisan csökkentsük. Az utóbbi két szempont miatt a dátumot minden önálló adat esetben teljes egészében meg kell ismételni, még akkor is, ha két adat között csupán a gyűjtő személyében van eltérés. Ez a fel-

írási forma kissé növeli ugyan a dolgozatok terjedelmét, de a biztonságos adatfeldolgozás igényei ennél sokkal fontosabbak.

Azoknál a korábban megjelent közleményeknél, amelyekben a szerzők a dátumot – ha egyáltalán megadják – gyakran hiányosan közlik (pl. csak az év és/vagy a hónap szerepel), természetesen a csonka adatokat is figyelembe kell venni a számítógépes beíráskor, mégpedig úgy, hogy a hiányzó adatok helyére nulla írándó.

Sajnos az eddigi dolgozatokban gyakran előfordul, hogy a gyűjtés dátumaként időintervallum szerepel. A jövőben ezt a gyakorlatot semmiképpen sem szabad folytatni, hiszen óriási adatvesztéssel jelent. A számítógépes feldolgozáshoz ugyanis ebből a gyakran 5–10 napot is átfogó időszakból mindössze egy napot lehet figyelembe venni, mégpedig a következő módon. Ha két napról van szó, akkor az első napot kell a gyűjtés dátumának tekinteni (tehát pl. 1986. július 5–6. helyett 1986.07.05-öt). Ha a napok száma kettőnél több, de páratlan, akkor a középső napot (pl. 1986. július 5–7. helyett 1986.07.06-ot, 1986. július 5–9. helyett 1986.07.07-et), ha pedig kettőnél több, de páros, akkor a két középső nap közül az elsőt (pl. 1986. július 5–8. helyett 1986.07.06-ot, 1986. július 5–10. helyett 1986.07.07-et) adjuk meg a gyűjtés időpontjaként. Erre az egységesítésre azért volt szükség, hogy a később számítógéppel készítenő fenológiai diagramok összevethetők legyenek egymással. A kísérleti értékelések során természetesen felmerült az a lehetőség is, hogy tekintsük a megadott időszak minden napját gyűjtési időpontnak. Ezt az ötletet azonban elvetettük, mivel jelentős torzulásokhoz vezetett, különösen a nyári, tehát a fő szabadságolási periódusban.

A gyűjtő személyéről

Bármely faunisztikai adat csak akkor tekinthető igazán teljesnek, ha belőle a gyűjtő személye is egyértelműen kideríthető. Sajnos ezen a téren sem lehetünk elégedettek, hiszen a hazai helyzet korántsem megnyugtató. Sok esetben a rövidítési kényszernek éppen a gyűjtő neve esett (és esik még ma is) áldozatul, másrészt igen gyakori, hogy az azonos helyen és időben több személy által végzett gyűjtéseknél az adatokat összevontan tüntetik fel (ami különösen akkor furcsálható, ha egyetlen példány adata mögött áll több gyűjtő neve).

A jövő adatközlési rendszere szempontjából tartalmilag két fontos követelményt kell szem előtt tartani. Egyrészt azt, hogy a gyűjtést végző személy teljes neve egyértelműen és könnyen kideríthető legyen, másrészt azt, hogy egy adathoz csak egyetlen gyűjtő tartozzék. Ha tehát ugyanott és ugyanakkor – akár egymás tudtával – több személy is gyűjtötte ugyanazt a fajt, akkor a gyűjtés annyi adatnak számít, ahányan az adott fajt fogták. Ennek a szempontnak a szigorú betartása a modern adatfeldolgozás és értékelés egyik elengedhetetlen feltétele.

A formai kérdésekben sajnos elég nehéz teljesen egységes és minden szempontból kielégítő álláspontot kialakítani. A legegyszerűbb dolog természetesen az lenne, ha a gyűjtő nevét minden esetben teljes terjedelmében kiírnánk. Ez azonban tényleg jelentősen és ráadásul feleslegesen megnövelné a terjedelmet, ezért mindenképpen valamilyen rövidítési módot kell választani. Ezt országosan nyilván képtelenség egységesíteni, legfeljebb élőlénycsoportonként lehet rá kísérletet tenni, bár tapasztalataink szerint ez is legfeljebb csak visszamenőleg lehetséges. Erre azonban már csak azért is érdemes mindenképpen törekedni, mert ha az egységesítés egyszer már megtörtént, s a lista kiegészítésére is állandóan ügyelünk, akkor a gyűjtőmunkába újonnan bekapcsolódó személyek saját nevük rövidítését a már meglévőkhöz tudják igazítani, s így jórészt elkerülhetőek a számítógépes feldolgozásnál komoly zavarokat okozó átfedések és egyezések.

Hosszas és sokoldalú egyeztetési törekvéseink tapasztalatai alapján arra a végső következtetésre jutotunk, hogy egyértelmű rövidítési rendszert csak egy-egy közleményen belül lehet megkívánni, itt viszont mindenképpen érvényesíteni kell. Ennek legcélszerűbb módjára az alábbi javaslatot tesszük.

A dolgozat elején a szerző sorolja fel a gyűjtést végző személyek teljes és pontos nevét ABC sorrendben (kivéve természetesen a különböző rangokat és címeket). Ebben a listában egyáltalán ne rövidítsen (még a keresztnévet se!), az asszonyoknál pedig a leánykori nevet is tüntesse fel (sőt majd lehetőleg ennek megfelelően vagy ennek figyelembevételével rövidítsen). Ha valaki(k)nél egyéb szempontok indokolják, megkülönböztető jelzéseket is lehet, sőt bizonyos esetekben kell is adni (pl. apa és fia névazonossága esetén id. vagy ifj. jelzést, gyakori nevek egyezése esetén lakóhelyi vagy munkahelyi elkülönítést). Minden név után – egyenlőségjelet követően – legyen feltüntetve a dolgozat adatközlő részében használt rövidítés. Erre elsősorban alfabetikus kódolást javasolunk, főleg azért, mert így a dolgozat a szakemberek számára sokkal informatívabb, a számítógépes beírásnál pedig kisebb a nehezen felderíthető tévesztés lehetősége. A téves számkód ugyanis szinte mindig valamilyen más személyt jelent, a hibás betűkód viszont nem feltétlenül (sőt egy-egy cikkben vagy egy-egy állatcsoportnál – körültekintő kódolás esetén – egyáltalán nem vagy csak ritka esetben), s ezért az utóbbi módszerrel a kilistázás utáni ellenőrzés is könnyebbé és hatékonyabbá tehető.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a kódolásnál a betűk számára vonatkozóan nem érdemes megkötést tenni, hiszen a rövidítési lehetőségek nagyon eltérőek. Javasoljuk azonban minimum két betű (rendszerint a családi és a keresztnév kezdőbetűjének vagy kettős kezdőbetűjének) a használatát vagy ezek szükséges mértékű kiegészítését. Így például Tóth Sándor TS-nek, Dévai György DGY-nek rövidíthető (a kettős betűk második tagját is nagy betűvel írjuk), de ha még Tóth Sarolta és Tóth Salamon nevű gyűjtő is van, akkor közülük az előbbi pl. TSR-nek vagy TSAR-nak, az utóbbi pedig TSL-nek vagy TSAL-nak írható. A betűk maximális számát sem tartjuk szükségesnek korlátozni, de arra természetesen helykímélés céljából törekedni kell, hogy a rövidítés minél kevesebb betűből álljon (lehetőleg a négyet ne haladja meg). A kódolást a magyar ABC teljes betűkészlete alapján végezhetjük. A betűk között semmiféle írásjelet ne alkalmazzunk és hézagot se hagyjunk, azaz lényegében egy betűszót alkossunk.

Az adatközlő részben a gyűjtő nevének a rövidítéset minden adat esetében meg kell adni, azaz azonos gyűjtőhelyeknél és gyűjtési időpontoknál is meg kell ismételni. Ettől – egyedüli kivételként – akkor lehet eltekinteni, ha valamennyi adat vagy azok túlnyomó része egyetlen személytől származik. Ebben az esetben a gyűjtő személyére vonatkozó adatrész esetleg elmaradhat, de a szövegben ilyenkor világosan meg kell mondani, hogy azokat az adatokat, ahol a gyűjtő személye hiányzik, kinek kell tulajdonítani, hiszen a számítógépes beírásnál a gyűjtő nevére vonatkozó információra már minden adatháló külön-külön szükség van.

Az ismeretlen gyűjtőktől származó adatokat „ANONYM” jelzéssel kell ellátni. Különleges elbírálást igényelnek azok az esetek, amikor az állatokat valamilyen csapda fogta. Ilyen esetben sokszor nem is lehet személynevet megadni (pl. az erdészeti vagy a növényvédelmi fénycsapda-hálózatnál), a csapdázás tényét azonban valamilyen formában kívánatos feltüntetni. Más esetben viszont (pl. egy Malaise-csapda vagy egy varsa esetében) a csapdát felállító és a működését biztosító személy gyűjtőként minden további nélkül feltüntethető, de emellett célszerű még a csapdára utaló jelzést is alkalmazni. Annak érdekében, hogy a személynévvel való összetévesztés elkerülhető legyen, közvetlenül a csapdát jelölő, ugyancsak betűszó-formájú rövidítés elé egy „*” jelet kell tenni. Így például egy erdészeti fénycsapda rövidítése lehet +EFCS, egy Malaise-csapdát +MAL, s ezek állhatnak a gyűjtő neve helyett, vagy azzal együtt is, tőle vesszővel elválasztva (pl. TS, +MAL), s a betűszó valamennyi tagját itt is nagy betűvel írjuk.

Az irodalmi adatok számítógépes adattárolóra vitelénél egységesíteni kell azoknak az adatoknak a beírását, amelyeknél egy gyűjtéshez kapcsolódóan több személy van gyűjtőként feltüntetve. Mivel az esetek túlnyomó többségében nem lehet eldönteni, hogy a két vagy több gyűjtő közül ki vagy kik fogták az adott fajt a kérdéses helyen és időben, magát a kollektívát kell gyűjtőnek tekinteni (bármennyire is furcsa, még egyetlen példány esetén is!). Ezt formailag azzal fejezhetjük ki, hogy az egyes személyeket jelölő betűszók közé kötőjelet (de nem gondolatjelet!) teszünk (pl. DGY-MM). Így a számítógép is egyetlen egységként kezeli őket, s nincs szükség az eredeti közlés durva megváltoztatására (pl. a második és a további gyűjtők nevének elhagyására, ami tapasztalataink szerint már csak azért sem lenne teljesen helyes, mert a személyek felsorolása általában ABC sorrendben történik).

Irodalmi tanulmányaink és saját tapasztalataink alapján egyaránt úgy érezzük, hogy az egységesítésre vonatkozó további javaslatoknak nem lenne értelme. Helyette inkább azt ajánljuk, hogy minden szerző legalább a saját cikkeiben következetesen ugyanazt a jelölési rendszert használja, ha pedig egy ilyen összegző lista az adott élőlénycsoportnál már készült, akkor azt tartsa a jövőben saját magára nézve is kötelező érvényűnek.

A további adatokról

Az egyes állatcsoportoknál – a speciális gyűjtési (vagy megfigyelési) körülményekből, ill. maguknak az állatoknak az előfordulási sajátosságaiból következően – az eddigiek mellett még számos egyéb információ is jelentős lehet a későbbi adatfeldolgozás szempontjából.

Ezek közül elsőként a példányszámot kell említenünk, amelynek az ismerete a korszerű, populációdinamikai alapokon nyugvó faunisztikai–ökológiai kutatómunka és az élőlényekkel történő környezet-minősítés sikerességének az egyik legfontosabb feltétele. Olyannyira az, hogy legszívesebben a példányszámot is felvettük volna az alapadatok sorába, de ettől végül is – több szempont mérlegelése után – mégis eltekintettünk. Ennek oka elsősorban az volt, hogy az egyedszám pontos megállapítása gyakran nem lehetséges, vagy komoly nehézségekbe ütközik. Ezek rendszerint messze meghaladják azokat a szükséges kiszálási és gyűjtési lehetőségeket, ill. kutatói-segéderői kapacitást, amelyek ezen a napjainkban meglehetősen mostohán kezelt és ellátott szakterületen rendelkezésre állnak. Másik, de ennél is sokkal elkeserítőbb okként azt kell említenünk, hogy az egyedszám adatok feltüntetése a korábbi dolgozatokban csak ritka kivételnek számított, sőt sajnos ma sem általános, még azoknál a csoportoknál sem, ahol erre egyébként lehetőség lenne. Mivel azonban az előrelépés ezen a területen is egyre inkább létkérdés lesz, legalább

azoknál a csoportoknál kezdjük el a példányszámok következetes közlését, amelyeknél a mennyiségi gyűjtés és feldolgozás – legalább valamilyen közelítőleges pontossággal – amúgy is megtörténik, vagy viszonylag egyszerűbben megoldható.

Az eredményes előrelépéshez természetesen az is szükséges, hogy szakítsunk a ritkaságokat előnyben részesítő és azok jelentőségét túlértékelő szemlélettel, s gyűjtőmunkánkkal az adott helyre és időre jellemző átlagképet kíséreljük meg visszatükrözni (DUDICH, 1928; SOÓS, 1958; DÉVAI, 1976). Saját rendszeres mennyiségi felvételezéseink során például egyre-másra derül ki, hogy igen sok faj, amelyről szinte alig van konkrét előfordulási adatunk, s helyettük meg kell elégednünk egy-egy olyan megjegyzéssel, hogy az egész ország területén közönséges, korántsem olyan általános és egyenletes előfordulása, mint gondoltunk. Feltétlenül egyet kell tehát értenünk JUHÁSZ–NAGY (1984) véleményével, aki szerint minden élőlény, még a legközönségesebb és a legtömegesebb is, jelez (indikál) valamit, legfeljebb egyelőre nem tudjuk, hogy mit. De ha ezeknek a szervezeteknek az előfordulásáról a jövőben sem lesz pontos térbeli, időbeli és mennyiségi képünk, akkor erre a kérdésre nem is fogunk tudni érdemi választ adni.

Éppen ezért minden lehetséges esetben melegen ajánljuk a példányszám szerkesztésének az adatsorba, mégpedig formailag a dátum és a gyűjtő neve közé. Ha a területen fogott összes példányok számát adjuk meg, akkor ehhez az adathoz semmilyen megjegyzést nem kell fűznünk. Ha viszont a példányszám valamilyen egységre (pl. terület- vagy térfogategységre) vonatkozik, akkor ezt egy-egy dolgozaton belül lehetőleg egységesíteni kell és a vonatkoztatási alapot (pl. ind./m², ind./dm³) a bevezető szövegben kell feltüntetni. A példányszámon belül – ha erre mód van – érdemes további bontást is alkalmazni, pl. a hímek és a nőtények vagy az egyes fejlődési alakok mennyisége szerint. Ilyen esetben ezeket a részlet-adatokat az összes példányszámot követő kerek zárójelen belül adjuk meg, egymástól „,” jellel elválasztva. Mivel a valóban indokolt helyikimelés miatt a számok jelentésére csak a felírási sorban elfoglalt helyzetükből következtethetünk, az egyes pozíciók jelentését a bevezető szövegben félreérthetetlenül ismertetni kell. Nagyon vigyázni kell továbbá arra is, hogy a zárójelen belül a hiányzó adat helyére mindig egy-egy nulla kerüljön. Így pl. az 5(2+3) felírási forma 5 példányt jelent, amelyből kettő hím, három pedig nőtény; a 12(6+1+5+0) forma pedig 12 példány begyűjtéséről tudósít, amely 6 lárvából, 1 bábából, 5 hím-ből és 0 nőtényből tevődik össze.

A példányszámon kívül természetesen más adatok felvételére is sor kerülhet. Fontos lehet például a gyűjtő személye mellett az identifikálást és/vagy a revideálást végző kutató(k) megnevezése is. Olykor szükség lehet az állat jellegzetes vagy éppen rendkívüli tartózkodási helyének a feltüntetésére; a tápnövény vagy gazdaállat megnevezésére; bizonyos gyűjtési (pl. időjárási) körülmények felsorolására; a gyűjtőhelyet jellemző sajátosságok (pl. növénytársulások, degradáltsági állapot) ismertetésére. Ezeket az egyedi elbírálás alapján szükségesnek ítélt egyéb információkat – akár szöveges, akár kódolt formában – a gyűjtő nevét követően, s attól vesszővel elválasztva adhatjuk meg az adatközlő részben.

Ezekkel a lényegében megjegyzésként felfogható (s a számítógépes feldolgozásnál is egy ilyen rovatba beírható) adatokkal itt most nem kívánunk részletesebben foglalkozni, annál is inkább, mert ezek élőlénycsoportonként többnyire eltérőek. Arra azonban mindenképpen fel szeretnénk hívni a figyelmet, hogy az ezekre vonatkozó kódrendszer kidolgozása folyamatban van a KLTE Ökológiai Tanszéke által gondozott Természetes Élővilágvédelmi Információrendszer keretében. Addig is, amíg ez elkészül és megjelenik, javasoljuk, hogy minden ilyen irányú problémával forduljanak az Élővilágvédelmi Informatikai és Továbbképzési Csoporthoz.

Az adatközlés módjáról

A dolgozat befejezéseként két konkrét példán szeretnénk bemutatni az előbbiekben elmondottaknak megfelelő adatközlési eljárást, s ugyanakkor az adatok felírási sorrendjére és formai előírásaira is javaslatot kívánunk tenni.

Ahhoz azonban, hogy az alábbi leírás érthető és jól használható legyen, először tisztáznunk kell azt a fogalomrendszert, amely szerint az adatokat csoportosítjuk. Az adattömbökben az egyes gyűjtőhelyek adatait összesítjük, itt tehát a gyűjtőhely mindig azonos. Az ezen belüli adatsorok a különböző időpontban végzett, azonos vagy különböző gyűjtőktől származó, ill. az azonos időpontban végzett, de különböző gyűjtőktől származó gyűjtések adatait fogják össze, itt tehát a gyűjtés időpontja és/vagy a gyűjtő személye különbözik egymástól. Adategységeknek az egyes adatsorokon belüli alapadatokat, azaz a dátumot, a példányszámot és a gyűjtő személyét nevezzük.

1. Ha a dolgozatban egy-egy gyűjtőhely faunájára vonatkozó adatokat közlünk (vagy az adatokat ezek szerint csoportosítva érdemes közölni), akkor a következőképpen járunk el.

Az adatközlő rész első sorába a gyűjtőhely neve és kerek zárójelben a közigazgatási hovatartozása kerül, továbbá gondolatjelet követően az UTM hálókódja. A gyűjtőhely és a település nevét a jobb kiemelés érdekében végig nagy betűvel írjuk és folytonos vonallal aláhúzzuk.

A második sorba a faj sorszámát (vagy a teljes hazai faunalistában, vagy az adott cikkben) és latin nevét (bi-, ill. trinomen), valamint a leíró nevét (végig nagy betűvel) és tőle vesszővel elválasztva a leírás évszámát írjuk, s a faj nevét folytonos vonallal alá is húzzuk.

A harmadik sorban kezdődnek az adatsoportokat alkotó adategységek. Ezek közül elől mindig a dátum áll, ezt vessző után a példányszám követi (ha ismeretes – itteni példánkban összes, ill. kerek zárójelben hím–nőstény bontásban), majd ismét vessző után a gyűjtő nevének a kódja következik. Itt véget is ér az első adatsoport (ha egyéb információt nem akarunk megadni), s ezt azzal is kifejezésre juttatjuk, hogy a végére pontosvesszőt teszünk. Ha egyéb információ is van (pl. a csapdára utaló kód), akkor azt a gyűjtő nevének a kódja után írjuk, s attól vesszővel választjuk el. Ebben az esetben az adatsoportot lezáró pontosvessző ezt az adategységet követi. A pontosvessző után folytatódásként mindig a következő adatsoport első egysége, az új dátum következik, mindaddig, amíg az adott fajhoz tartozó adatok véget nem érnek.

Ennél az adatközlési formánál tehát az adatsoportokat pontosvessző választja el egymástól, az ezen belüli adategységeket pedig vesszővel különítjük el, s mind a vesszők, mind pedig a pontosvesszők után egy-egy betűhelyet üresen hagyunk.

Példaképpen az alábbi részleteket közöljük az Őlyvös szitakötő faunáját ismertető cikkből.

ŐLYVÖS (BOJT) – ET 52

(1) *Platycnemis pennipes pennipes* (PALLAS, 1771)

1985.06.30., 6(4+2), DGY; 1985.06.30., 5(3+2), KM; 1985.06.30., 1(1+0), EM; 1985.08.18., 5(3+2), DGY; 1985.08.18., 10(6+4), KM; 1986.06.20., 1(1+0), DGY; 1986.06.20., 4(2+2), KM; 1986.06.20., 1(0+1), MM.

(2) *Coenagrion puella puella* (LINNÉ, 1758)

1985.06.30., 1(1+0), DGY; 1985.06.30., 3(2+1), KM; 1986.06.20., 9(7+2), DGY; 1986.06.20., 11(9+2), KM; 1986.06.20., 6(5+1), MM.

(3) *Coenagrion pulchellum interruptum* (CHARPENTIER, 1825)

1985.06.30., 2(2+0), DGY; 1986.06.20., 3(3+0), DGY; 1986.06.20., 6(5+1), KM; 1986.06.20., 1(1+0), MM.

(4) *Erythromma viridulum viridulum* CHARPENTIER, 1840

1986.06.20., 2(2+0), DGY, 1986.06.20., 2(2+0), KM, 1986.06.20., 1(1+0), MM.

2. Ha a dolgozatban több gyűjtőhelyről származó adatokat fajok szerint csoportosítva közlünk (vagy így látszik célszerűnek közölni), akkor a következőképpen járunk el.

Az adatközlő rész első sorába a faj sorszámát (vagy a teljes hazai faunalistában, vagy az adott cikkben) és latin nevét (bi-, ill. trinomen), valamint a leíró nevét (végig nagy betűvel) és tőle vesszővel elválasztva a leírás évszámát írjuk, s a faj nevét folytonos vonallal alá is húzzuk.

A második sorba az első adattömb kezdő tagjaként a gyűjtőhely neve kerül. A közigazgatási hovatartozást itt csak akkor tüntetjük fel (természetesen kerek zárójelben), ha az azonos nevű gyűjtőhelyek elkülönítéséhez szükséges. A gyűjtőhely neve után kettőspontot teszünk. Ezt az első adatsoport dátuma követi, majd vessző után a példányszám (ha ismeretes – itteni példánkban összes, ill. kerek zárójelben hím–nőstény bontásban), végül ismét vesszőt követően a gyűjtő nevének a kódja. Ezután pontosvesszőt teszünk, majd ismét egy dátummal kezdődő adatsoport következik, s ez mindaddig így folytatódik, amíg az adott gyűjtőhelyhez tartozó adatsoportok el nem fogynak. Ha ez bekövetkezik, akkor gondolatjel teszünk, ami után a második adattömbhöz tartozó adatok jönnek, kezdve az új gyűjtőhely nevével. A gyűjtőhelyek alfabetikus sorrendben követik egymást. Ha valamilyen egyéb információt is szükségesnek tartunk megadni (itt például a csapda-típust, ill. annak a növénynek a nevét, amelyről a gyűjtés történt), akkor az előző pontban leírtakhoz hasonlóan járunk el.

Ennél az adatközlési formánál tehát az adattömböket gondolatjel, az ehhez tartozó adatsoportokat pontosvessző, az ezen belüli adategységeket pedig vessző választja el egymástól, s ezek után az írásjelek után (ill. a gondolatjel előtt is) egy-egy betűhelyet mindig üresen hagyunk.

Példaképpen egy részletet ismertetünk a hazánkban gyakori *Syrphus torvus* zengőlégy faj bakonyi adataiból.

Syrphus torvus OSTEN-SACKEN, 1875

Akli: 1983.04.09., 1(1+0), TS – Bakonybél: 1974.09.05., 13(5+8), KÁ; 1974.09.05., 3(2+1), TS – Bakonyjákó: 1975.06.11., 1(0+1), TS – Bakonynána: 1980.08.11., 5(1+4), BL; 1980.08.11., 4(1+3), KB – Bakonszentkirály: 1974.09.09., 2(0+2), KÁ; 1974.09.09., 1(0+1), TS – Bakonszentlászló: 1959.07.30., 1(0+1), ZSIG; 1959.07.30., 2(1+1), MF – Balatonfüzfő: 1974.04.23., 1(1+0), TS – Becce: 1966.04.06., 1(0+1), PJ – Bélap: 1983.05.15., 3(1+2), TS – Bocskor-hegy: 1960.05.16., 1(0+1), MF – Budatava: 1980.09.18., 12(0+12), TS – Burok-völgy, Királysállás: 1976.04.22., 3(3+0), TS; 1977.05.17., 1(1+0), TS; 1980.04.17., 1(0+1), CSM; 1980.04.17., 1(1+0), TS; 1980.05.22., 2(1+1), TS – Cuha-völgy (Zirc): 1959.07.29., 2(1+1), MF; 1960.05.17., 1(0+1), ZSIG; 1972.08.09., 5(2+3), TS; 1975.07.24., 1(1+0), LM; 1975.07.24., 1(0+1), TI – Cserszegtomaj: 1984.07.30., 2(1+1), TS; 1984.09.30., 2(0+2), TS, +MAL – Eplény: 1978.05.25., 1(0+1), KÁ; 1983.04.23., 1(1+0), TS – Esztergályi-völgy: 1977.04.27., 8(3+5), TS; 1977.06.02., 5(2+3), TS; 1977.06.11., 3(2+1), TS; 1977.07.28., 1(0+1), KÁ; 1977.07.28., 1(1+0), NYJ; 1977.07.28., 1(0+1), TS; 1980.05.13., 1(0+1), CSM; 1980.05.13., 2(0+2), TS; 1980.05.13., 3(0+3), TS, Allium ursinum-ról – Farkasgyepű: 1976.07.28., 2(2+0), TS; 1978.08.10., 1(0+1), KÁ; 1978.09.07., 1(0+1), HAV – Fekete-séd (Bakonybél): 1980.09.09., 2(0+2), HAV – Feketevízpuszta: 1974.06.05., 1(0+1), KÁ – Fenékpusztá: 1980.07.25., 3(0+3), TS – Fenyőfő: 1974.07.04., 1(1+0), BA; 1983.04.30., 1(0+1), TS; 1983.05.01., 12(3+9), TS – Fenyőfői-ősfenyves (Fenyőfő): 1972.07.16., 1(0+1), TS; 1975.08.28., 1(0+1), KÁ; 1975.08.28., 1(0+1), TI; 1975.08.28., 11(0+11), TS; 1975.10.29., 3(0+3), TS; 1978.07.23., 1(0+1), TS; 1983.04.20., 3(2+1), HAV; 1983.04.20., 1(0+1), SZNE; 1983.04.20., 47(19+28), TS; 1983.04.30., 2(0+2), TS.

Jelmagyarázat:

- az egyes gyűjtőhelyekhez tartozó valamennyi adatot, azaz az ún. adattömböket elválasztó jel (gondolatjel),
- : a gyűjtőhely neve utáni jel (kettőspont),
- ; az azonos gyűjtőhelyek adattömbjeit felépítő, dátumból, példányszámból és a gyűjtő személyének kódjából (ill. az esetleges további adatokból) álló ún. adatsoportok közötti jel (pontosvessző),
- , az egy-egy adatsoporthoz tartozó ún. adategységeket, azaz a dátumot, a példányszámot és a gyűjtő személyének a kódját (ill. az esetleges további adatokat) elkülönítő jel (vessző).

IRODALOM-LITERATUR

- DÉVAI GY. (1976): Az Északkeleti-Alföld szitakötő (Odonata) faunájának elemzése. Acta Biol. Debrecina 13., Suppl. 1: 93–118.
- DUDICH E. (1928): A magyar állatvilág kutatásának megszervezése. Állattani Közlemények XXV/1–2: 1–15.
- JAKUCS P.–DÉVAI GY. (szerk.) (1985): Környezetvédelmi Információrendszer – Természetes Élővilágvédelmi Részrendszer: Fajokra és élőhelyekre vonatkozó adatfelvételi lapok értelmezési és kitöltési útmutatója. Javaslattev. KLTE Ökológiai Tanszéke – OKTH, Debrecen – Budapest, p. 1–185. + I–XVIII. tábla.
- JUHÁSZ-NAGY P. (1984): Beszélgetések az ökológiáról. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, p. 1–235.
- SOÓS Á. (1958): Felhasználható-e a múzeumok rovaranyaga ökológiai vizsgálatokra? Állattani Közlemények XLVI/3–4: 277–285.

VORSCHLAG ZUR STANDARDISIERUNG IN DER FAUNISTISCHEN DATENVERÖFFENTLICHUNG UND DER ELEKTRONISCHEN DATENVERARBEITUNG.

TEIL I: DATENVERÖFFENTLICHUNG

In Erkenntnis jener dringenden und auch im internationalen Vergleich bemerkbaren Notwendigkeit, dass die moderne elektronische Datenverarbeitung von faunistischen Angaben nach einer Vereinheitlichung zur Art und Weise der Datenveröffentlichung in möglichst hohem Masse verlangt, ist die vorliegende Arbeit zustandegekommen. Die Verfasser sind davon ausgegangen, dass die drei wichtigsten Elemente der faunistischen Angaben die Sammelstelle, der Sammelzeitpunkt und der Sammler sind. Unterscheidet sich irgendeines von dem anderen, so handelt es sich auf alle Fälle um eine gesonderte Angabe, die dann auch im Verlauf der elektronischen Datenverarbeitung als solche zu behandeln ist.

In Verbindung mit den Sammelstellen setzen die Verfasser fest, dass diese stets einen topographisch exakt und eindeutig definierbaren Eigennamen haben müssen. Von diesem Gesichtspunkt aus beschäftigen sie sich mit den inhaltlichen und formellen Forderungen, die bei den Namensgebung, den Namensveränderungen und der Rechtschreibung der Namen auftreten, und im weiteren mit der Notwendigkeit der genauen Eingliederung in die Verwaltung sowie mit der Art und Weise der Übernahme und der begründeten Berichtigung von Namen, die in früheren Mitteilungen vorkamen.

Was den Zeitpunkt der Sammlung betrifft, so wird in erster Linie betont, dass dies immer ein vollständiges Datum (Tag, Monat, Jahr) und nur ein einziger Tag zu sein hat. Im weiteren werden die Art und Weise sowie jene Möglichkeiten eingehend analysiert, wie die früheren fehlerhaften oder sich auf eine mehrtägige Dauer beziehenden Angaben genützt werden können.

In jedem Falle hält man es für besonders wichtig, die Person des Sammlers gut identifizierbar zu bezeichnen. Aus diesem Grund werden jene Vorschläge und formellen Vorschriften im Detail vorgestellt, die sich auf die Herausbildung eines Abkürzungssystems innerhalb je einer Mitteilung sowie auf die Übereinstimmung je nach Lebewesengruppen beziehen.

Schliesslich befassen sich die Autoren mit den weiteren Angaben (und hier vor allem mit den Individuenzahlen), die bei den einzelnen Tiergruppen (einerseits von den speziellen Bedingungen der Sammlung und Beobachtung, andererseits von den Vorkommenseigenschaften der Tiere selbst ausgehend) neben den anderen vom Gesichtspunkt einer späteren Datenverarbeitung ebenfalls wichtig sein können. Ausserdem geben sie Ratschläge, wie diese Angaben – den Möglichkeiten entsprechend – einzubauen sind.

Am Schluss der Arbeit stellen sie anhand von zwei konkreten Beispielen das von ihnen vorgeschlagene Verfahren zur Angabenvermittlung vor. Gleichzeitig machen sie einen Vorschlag zur Reihenfolge der Aufzeichnung von Angaben sowie zu formellen Vorschriften.

A szerzők címe (Anschrift der Verfasser):

DR. DÉVAI György
MISKOLCZI Margit
H-4010 Debrecen
Pf. 14.
DR. TÓTH Sándor
H-8420 Zirc
Rákóczi tér 1.